

בנתיבי הבריחה

סיפור שחיברה הבת עדינה, כפי שהופיע בהמשכים בעיתון הילדים "עוז"

פרק ראשון

המלחמה הגדולה הסתיימה. יהודים רבים הושמדו על ידי הגרמנים, וחלק מהניצולים עלו לארץ ישראל. משפחתה של מרים זכתה להינצל כולה: אבא, אמא וארבע בנות. מרים היתה הצעירה שבהן, בת שש עשרה, מבוגרת מאד בעיני עצמה בעיני משפחתה. בעיר בודפשט, בירת הונגריה, מצאו דירה לגור בה עד שיוכלו לעלות לארץ ישראל. אבא בחמתו הרבה הצליח למצוא דרכים לפרנס את המשפחה והם לא חסרו דבר. אמא ציידה את מרים בשתי קופסאות פח גדולות מלאות אוכל ואמרה לה:

"ברחוב הסמוך הקימו בית יתומים עבור ילדים ניצולי השואה. בודאי חסר להם שם מזון. לנו, ב"ה, יש מכל טוב. לכי והביאי להם, וראי אם תוכלי לעזור שם במשהו".

מרים הלכה בשמחה. תמיד אהבה ילדים ועבודתה כמרכזנית בשגרירות ישראל בהונגריה היתה בעיניה משעממת מאד. כאשר התקרבה למוסד, חשה בהתרגשות מיוחדת. בודאי תפגוש ילדים וילדות בכל הגילאים, כולם יהודים בני עמה. מי יודע כיצד ניצלו מהשואה והאם הוריהם עדיין בחיים?

משנכנסה בשער, שמעה לפתע קול של נער צעיר:

"את תקחי אותנו לארץ ישראל, נכון? ואת מ'המוסד'? ידענו שתבואי. המון זמן חיכינו לך, בואי אקח אותך אל המנהל".

והנער, בלי לחכות לתשובה, אחז בידיה האוחזות בקופסאות הפח, והוביל אותה בהתרגשות פנימה.

מרים, מבולבלת מעט, מצאה את עצמה מול אדם גבוה וחביב שאמר לנער: "תודה לך, פטר, אתה יכול לחזור לכיתתך".

פיטר דילג במורד המדרגות כשהוא שואג: "היא הגיעה! היא הגיעה!". מרים היתה מופתעת עד כי לא ידעה מה לומר.

המנהל הבחין במבוכתה ואמר: "אני מצטער, כנראה היתה כאן אי הבנה. הילדים כל כך מחכים לצאת מכאן ולעלות לארץ ישראל, ולכן רואים בכל אדם זר שמגיע לכאן את מושיעם. אבל אני מבין שבאת למטרה אחרת. ובכן – מה אפשר לעזור לך?"

"בעצם... אה... בעצם, כן, באתי לשם מטרה זו, כלומר – לא בדיוק, אבל אני רוצה לעזור". "אינני מבין למה את מתכוונת. אולי תשבי ותשתי משהו? תוכלי להניח את החבילות שלך כאן".

"אה, אלו מצרכי מזון שאמא שלי שלחה" ענתה מרים. "אבל אני באמת רוצה לעזור, מה נוכל לעשות כדי להוציא את הילדים מכאן? הרי ממשלת הונגריה אינה מרשה לצאת, אולי נבקש עזרה משגרירות ישראל? אני עובדת שם ואולי אוכל..."

"הרגעי", אמר המנהל בחיוך, "הענין אינו פשוט, אבל אם את באמת מתעניינת, אשמח להסביר לך את המצב".

פרק שני

"ראשית אציג את עצמי. שמי דוד ונולדתי כאן, בהונגריה. כל משפחתי נספתה בשואה והחלטתי להתמסר לטיפול בילדים יתומים שניצלו. לצערינו, ישנם ילדים רבים כאלה, ומטרתנו היא להעלות אותם לישראל מהר ככל האפשר".

מרים ישבה מול דוד והאזינה ברוב קשב.

"שמעת בוודאי שעד להקמת המדינה, לא הרשו הבריטים ליהודים לעלות לארץ ורבים הגיעו אליה בדרך ההעפלה. כיום, כשכבר קיימת מדינת ישראל וכל יהודי יכול להיכנס אליה, יש לנו בעיה בארצות כמו שלנו, שאינן מרשות ליהודים לצאת, ועלינו למצוא דרכים לבריחה". מרים התביישה להודות שאינה מבינה את כל מה שאמר לה דוד. העברית לא היתה רהוטה בפיה, חלק מהמושגים שהזכיר לא היו מוכרים לה. בכל זאת הבינה את העיקר – יש למצוא דרכים להוציא את הילדים. מימי ילדותה היתה ידועה כשוחרת הרפתקאות, אך הפעם ידעה שהנושא חשוב, ואולי עומד לשנות את כל חייה.

"אנו זקוקים לאנשים", קטע דוד את מחשבותיה, "לכי הביתה וחשבי על הענין. אם תחליטי בעוד שבוע כי את מוכנה לעבוד, התקשרי עם אליעזר בטלפון 897354. את המספר עליך לזכור בעל פה ולא לכתוב אותו. אם תחליטי שאינך יכולה להירתם לעניין – שכחי את המספר! יש לך שבוע למחשבה. כדאי לשקול היטב אם כדאי לך להסתכן, כי הסיכון גדול!".

למחרת בבוקר, לפני צאתה לעבודה, התקשרה מרים עם אליעזר. עבר עליה לילה ללא שינה. לפנות בוקר נרדמה לזמן קצר וראתה עצמה בחלום, כשהיא מובילה קבוצה אינסופית של ילדים בדרך לארץ ישראל. נראה שגם דוד לא בזבז את זמנו, כי אליעזר כבר ידע מי היא וקבע אתה פגישה לאחר הצהריים.

משנפגשו – הופתע מעט לראות נערה כה צעירה, אך לא העיר דבר והסביר לה בקצרה את תפקידה:

"עליך לעמוד בראש הארגון של עליה ב' באיזור. מארץ ישראל ישלחו לנו כספים, אך את כל השאר תצטרכי לעשות בעצמך: למצוא מורה דרך שיוביל קבוצות אל מעבר לגבול של צ'כיה, משם היציאה קלה יותר, ולסדר את המשך הנסיעה ברכבות ובאניות. איש לא יעזור לך באופן רשמי, ואם תתפסי על ידי השלטונות את צפויה למאסר. אני אעקוב אחר פעולותיך מרחוק ואשתדל לעזור במקרה הצורך. הקבוצה הראשונה חייבת לעזוב בעוד חודש. משהו לא מובן לך?"

"סליחה", ענתה מרים, "אתה מדבר מהר ואני השתדלתי להבין, אך הסבר לי מה פירוש 'עליה ב'?"

"עליה ב' זו עליה הנעשית בחשאי. עליה מארצות שאינן מרשות לתושביהן לצאת. כמו רוסיה, הונגריה ועוד. יש לך עד שאלות?"

"כן. מתי אוכל לקבל סכום כסף להוצאות הדרך?"

חיוך רחב הסתמן על פניו של אליעזר. "עכשיו", ענה. הוא שלף ממגירתו צרור שטרות והושיט למרים.

פרק שלישי

בבית לא ספרה מרים דבר. היא הודיעה שהאריכו את שעות עבודתה בשגרירות ותחזור מאוחר יותר הביתה. בתוך שבועיים היו לה שמות של מורה דרך, המוכן להוביל קבוצות עד לגבול הצ'כי, ושל השוטר האחראי בתחנת הגבול, שאותו יש לשחד כדי שיעלים עין מהמתגנבים. מרים באה לבית היתומים אל דוד, ומסרה לו דו"ח ענייני על התכנית. "נוכל להוציא שלושים ילדים" אמרה. "עדיין איני יודעת אם הדרך קשה או לא, לכן נשלח רק נערים מבוגרים בפעם הראשונה. אחרי שיגיעו בעז"ה בשלום, נדע אם המסלול מתאים גם לצעירים". דוד שתק והסתכל בה בהערכה גלויה.

"אני זקוקה לנער שיהיה ראש הקבוצה כדי לתת לו הוראות מדויקות. יש לך מישהו מתאים?"

דוד לא ענה. במקום זאת יצא מחדרו ובמהרה נשמע קול קורא:

"פטר, היכן אתה? פטר, בוא אלי למשרד". מרים נזכרה בנער שקיבל את פניה לפני שבועיים – האם רק שבועיים עברו מאז? נדמה היה כאילו שנה שלימה עברה מאותו יום. פטר נכנס למשרד ואחריו דוד.

"אני זוכר אותך" אמר פטר ללא הקדמות. "מתי אנחנו עולים לארץ?"

"מחרתיים!" ענתה מרים.

פטר נדהם. לתשובה כזאת לא ציפה.
"עכשיו תקשיב היטב" אמרה מרים. "אתם יוצאים לטיול. חשוב שתזכרו – אם מישהו ישאל אתכם – שוטרים או חיילים – אמרו שיצאתם לטיול בהרים! האמת היא שאתם יוצאים למסע רגלי עד מעבר לגבול הצ'כי."

אני מפקידה בידיך שני מפתחות: גדול וקטן. אחרי שתעברו את הגבול תמסור למורה הדרך את אחד המפתחות. אם הדרך קלה וגם ילדים קטנים יכולים ללכת בה - מסור לו את המפתח הקטן. אם יהיו מכשולים וקשיים בדרך – שלח עמו את המפתח הגדול כך שנדע לחפש דרך אחרת. האם תוכל למלא את המשימה?"
"בודאי" ענה פטר בעיניים נוצצות. "ומה נעשה אחרי שנעבור את הגבול?"
"שם יחכה לכם שליח מארץ ישראל וידאג להמשך הדרך".
פטר הודה למרים בהתרגשות ויצא מהחדר.

"את עובדת יפה מאד" אמר דוד. "האם יש לך אדם הגון שאפשר לסמוך עליו כי יוביל אותם בנאמנות?"
"אינני יודעת עד כמה אפשר לבטוח בהגינותו" ענתה מרים. "אך מורה הדרך שלי יודע כי יקבל תשלום ביד רחבה אם יבצע את במשימה, ואני בטוחה שידיעה זו תעזור לו להתגבר על כל המכשולים...".

קבוצתו של פטר יצאה לפי התכנון לאחר יומיים. המבצע תוכנן בחשאיות ועד לרגע האחרון הילדים לא ידעו עליו. היה חשש פן יודע לשלטונות על התכנית. אחרי שיצאו לדרך ספר דוד לשאר הילדים כי הילדים הגדולים יצאו לטיול. באותו יום הגיעה קבוצת יתומים חדשה והותיקים עסקו בקליטתם עד כי שכחו את חבריהם שנעלמו.

לאחר שבוע מורט עצבים, התעוררה מרים באמצע הלילה לקול דפיקות חזקות בדלת...

פרק רביעי

מרים ניגשה בחשש לדלת לפתוח ותה. בפתח עמד מורה הדרך וללא אומר הושיט לה מפתח. היה זה המפתח הקטן. גל של אושר הציף את לבה. במהירות נכנסה לחדרה והביאה משם צרור שטרות. מורה הדרך נראה מרוצה והכניסו לכיסו מבלי לספור. "בעוד יומיים תצא הקבוצה הבאה באותה הדרך" אמרה מרים. המוביל הניד בראשו בהסכמה ופנה ללכת.

לפנות בוקר באה מרים אל דוד וללא אומר הושיטה לו את המפתח הקטן. דוד היה מלא שמחה "עלינו לשתות לחיים" אמר.
"אולי אחר כך" התחמקה מרים. "צריך להכין את הקבוצה הבאה...".

במשך מספר חודשים ניהלה מרים את פעולות ההברחה. ילדים רבים עברו בדרך זו את הגבול. השלטונות החלו לחשוד כי מתנהלת פעולת הברחה בלתי חוקית, אך לא ידעו כיצד. לאזנם גונבה שמועה כי יש אדם אחד המארגן את כל מבצעי ההברחה הללו, אך בלתי אפשרי לעלות על עקבותיו.

ערב אחד, בעודה מחכה למטרה הדרך שיחזור עם מפתח, שהפך בינתיים לסימן הקבוע, היה נדמה לה כי מישהו עוקב אחריה. חוסר השקט גבר כאשר כמעט עלה השחר והמדריך טרם הגיע. חשש סתום קינן בה: אולי נתפסו הילדים? מדוע המדריך אינו חוזר? למחרת בצהרים נשמעו הדפיקות המוכרות על הדלת.
"האם קרה משהו? מדוע אחרת?" שאלה בהתרגשות את מורה הדרך. הוא, כדרכו, לא הרחיב בדיבור והושיט לה את המפתח. מרים הבחינה בניצוץ זר בעיניו, אך נרגעה למראה המפתח. היא הושיטה לו את הכסף והוא פנה ללכת בלי לומר שלום.

מרים חשה צורך להתקשר לאליעזר. היא עדיין זכרה את המספר. כאשר שמע מי המדברת לא נתן לה לדבר ואמר:
"מרים, את חייבת לעזוב עם הקבוצה הבאה. כל יום שאת נשארת כאן מגביר את הסכנה".

מרים ידעה שהוא צודק והחלה בהכנות ליציאה. היא יצאה עם הקבוצה הבאה כמתוכנן. מורה הדרך לא נראה מופתע מכך שהצטרפה לקבוצה. "מעניין", אמרה לעצמה, "האם ידע?" את התשובה גילתה מיד כאשר הגיעו לגבול. שם חיכו עשרות שוטרים ועצרו אותה ואת כל הקבוצה. מזוית עינה הבחינה באחד השוטרים כשהוא מוסר צרור שטרות כסף לידי המדריך. "ובכן, הוא בגד" אמרה לעצמה.

"אל דאגה, גברת" אמר השוטר בחביבות מזוייפת, "מסרנו לו גם מפתח, כמו בפעם שעברה..."

"אם כך, כנראה גם הקבוצה הקודמת נתפסה" אמרה לעצמה, "לכן אחר לשוב". לא היה זמן למחשבות. הם הועלו על משאיות והוסעו אל בית המעצר. את מרים הושיבו לפנים, לצידו של שוטר חמור סבר.

"ובכן, את ודאי העוזרת של רב המרגלים שמארגן את הבריחות הללו" אמר בקול קשה. "על מה אתה מדבר?" שאלה מרים בפליאה. "יצאתי לטיול, ובמקרה נתקלתי בקבוצה. אינני מכירה איש מהם. אני לא מבינה מה הבלגן הזה, ומיד אבקש להתקשר אל אבי שהוא איש חשוב שיסדר את העניינים עם מפקד המשטרה".
דבריה נאמרו בטון כה בוטח, שאף השוטר הקשוח התבלבל וחש נבוך.

המבוכה לא ארכה זמן רב. ברגע שעצרה המשאית בחצר בית המעצר, הוקפה מרים בילדים ונערים נלהבים שקראו בהתרגשות: "מרים, מירי, הנה מרים באה לקחת אותנו מכאן", הם נדחפו לעבר חלון המשאית והושיטו לה את ידיהם.

מרים חשה גל חמימות ואהבה השוטף אותה והבינה שאין טעם בהמשך העמדת הפנים. היא הושמה במעצר יחד עם ילדי הקבוצה עמם הלכה ועם ילדי הקבוצה שנתפסה קודם לכן.

מפקדי המשטרה התקשו להאמין שהבחורה הצעירה והשברירית שלפניהם היא 'הדג השמן' אותו חיפשו זמן כה רב. לאחר חודשים מספר הצליחו נציגי מדינת ישראל לפעול למען שחרורם של הילדים, ומאסרה של מרים היה ארוך יותר.

כאשר הגיעה מרים סוף סוף לארץ ישראל, זכתה בתעודת הוקרה מאת ממשלת ישראל על פעולתה האמיצה. מיד אחריה עלו שאר בני המשפחה והצטרפו לעוסקים בבנין הארץ. מרים חיה בתל אביב, ומעט ממכריה יודעים על פעילותה הנועזת בעבר.